

Sanja TODOROVIĆ – Željko BARTULOVIĆ

Povijest uprave Općine Vrbnik (1913. – 1921.)¹

Sanja TODOROVIĆ, mag. iur.
Nikole Udine Algarottia 26
HR – 51 500 Krk
sanj.todorovic@gmail.com

Prof. dr. sc. Željko BARTULOVIĆ
redoviti profesor u trajnom zvanju
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
Katedra za povijest prava i države, predstojnik
Hahlić 6
HR – 51 000 Rijeka
zeljko.bartulovic@uniri.hr

UDK / UDC
94(497.5 Vrbnik)(210.7 Krk)“1913/1921”
352.07(497.5 Vrbnik)(210.7 Krk)“1913/1921”
Primljeno / Received: 12. VIII. 2023.
Prihvaćeno / Accepted: 21. X. 2023.
Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
DOI: <https://doi.org/10.58173/kz.78.3>

U radu je analizirana upravna organizacija Općine Vrbnik obradom arhivske građe u Državnom arhivu u Rijeci. Za vremensku granicu istraživanja određena je, kao početna, 1913., uoči početka Prvoga svjetskog rata, i završetak talijanske okupacije 1921. godine. Obrađeni su struktura tijela vlasti, pojedina pitanja o kojima je raspravljalo i odlučivalo Općinsko zastupstvo i Odbor, utvrđeno je koje su osobe bile članovi tih tijela. Obrađeni su i opći pravni akti sačuvani u građi iz tog doba.

Ključne riječi: Vrbnik, uprava, općina, 1913. – 1921.

¹ Osnovu rada predstavlja diplomski rad Sanje Todorović, mag. iur., *Upravna organizacija Općine Vrbnik 1913. – 1921.* napisan pod mentorstvom prof. dr. sc. Željka Bartulovića i obranjen 2014. godine na Pravnom fakultetu Sveučilištu u Rijeci (Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Pravo).

1. Uvod – općenito o upravi Vrbnika, otoka Krka i Istre do 1918. godine²

Vrbnik je do 1918. godine dio kotara Krk, unutar markgrofovije Istre, koja uz slobodni carski grad Trst, kneževsku grofoviju Goricu i Gradišku čini pokrajinu Austrijsko primorje u austrijskom dijelu Austro-Ugarske. Mjesna, kotarska i pokrajinska uprava uređene su austrijskim Zakonom o općinama iz 1863. koji se primjenjivao do 1929., Ustavom iz 1867. i Zakonom o organizaciji vlasti u Primorju i Istri iz 1868. godine.³

Kotarsko poglavarstvo u Krku nadziralo je rad uprave, tzv. političke i redarstvene poslove, bogoštovlje i prosvjetu, trgovinu, obrt, poljodjelstvo i građevinske poslove izvan djelokruga financijske uprave ili tijela više, zemaljske vlasti. Prema carskoj odluci o kotarskim uredima iz 1852., poglavarstva su prvostupanjska instanca u odlučivanju o poslovima izvršne i upravne vlasti, nadležna za održavanje javne sigurnosti i reda, objavu i provedbu zakona, uredbi i odluka i s time u vezi ovlaštena na primjenu prisile. U nekim slučajevima odlučuju o podjeli zemljišnih posjeda, krčenju šuma, izdavanju dozvola za lov i oružnih listova. Pri oporezivanju i računovodstvu imala su izvršnu vlast u određivanju poreza na stanarine, kategorije kuća, zarade i prihode te pravo naredbe i nadzora nad prisilnom naplatom poreza i pristojbi te posredovanja između kotara i državnih poreznih vlasti.⁴ Naredbom hrvatskog bana od 7. lipnja 1921. kotarski je upravni odbor, kao izvršno tijelo poglavarstva, obavljao nadzor nad općinskom upravom u poslovima općine iz vlastitog djelokruga i rješavao žalbe.⁵

Općine su najniža tijela uprave. Na Krku su u ovom razdoblju postojale općine Krk, Baška, Omišalj, Dobrinj, Vrbnik, Dubašnica i Punat. Obuhvaćale su jednu ili više katastarskih ili poreznih općina, a dio Vrbnika bile su porezne općine Garica-Risika i Paprati. Općinu je predstavljalo Općinsko zastupstvo i Općinski odbor kao izvršno tijelo. Općinsko je zastupstvo iz svojih redova biralo Odbor, koji se sastojao od

² Uvodno poglavlje preuzeto je iz SERŠIĆ-KRALA – BARTULOVIĆ 2023, 442-443 kako bi se dao nužan pregled upravnih vlasti obrađenih prema tamo navedenoj literaturi.

³ BARTULOVIĆ – RANĐELOVIĆ 2012, 141-142; BARTULOVIĆ 2008, 66-67; FIORENTIN 2001, 286.

⁴ BRAJKOVIĆ 1992, 74.

⁵ DARI, Baška, JU 19, kut. 189, 8479/Pr., od 7. lipnja 1921.

Vrbnik na fotografiji iz prve polovice 20. stoljeća

načelnika i najmanje dvojice općinskih savjetnika, a broj članova Odbora nije smio biti veći od $1/3$ broja članova Zastupstva.

Članovi Općinskog zastupstva i zamjenici birali su se na tri godine i mogli su biti ponovno izabrani. Dužnost su obavljali besplatno, a samo načelnik i savjetnici imali su pravo na naknadu iz općinskih sredstava. Općina je imala vlastitu i prenesenu nadležnost poslova. U okviru vlastite nadležnosti Općina je mogla odlučivati o svemu što se ticalo njezinih interesa na svom teritoriju, što je mogla ostvariti vlastitim sredstvima, osobito slobodnu upravu imovine i poslove u djelokrugu općine, brigu o sigurnosti osoba i vlasništva, poslove dragovoljne dražbe pokretnih dobara, skrb o održavanju općinskih cesta, puteva, trgova, mostova, sigurnosti i dobroj kakvoći cestovnih i vodenih prometnica. Općina vodi brigu o poljskom i prehrambenom redarstvu i nadzoru nad sajmovima i tržnicama, osobito utega i mjera, zdravstvenom redarstvu, redarstvu za služinčad i radnike (primjeni pravilnika za služinčad), za čuvanje morala, javnu dobrotvornu djelatnost i brigu o općinskim dobrotvornim zavodima. Brinula je za građevinsko i požarno redarstvo, primjeni pravilnika o gradnji i dodjeli dozvola za gradnju, radu, izgradnji, održavanju i uzdržavanju pučkih i srednjih škola koje

financira. Mogla je voditi i postupak pomirbe između zavađenih strana uz pomoć dvojice povjerenika izabranih u općini.⁶ Suradnja Općine s kotarom i Zemaljskom vladom u vezi s nekim redarstvenim poslovima i poslovima prenesene nadležnosti propisana je središnjim i zemaljskim zakonima. Postojala su i neformalna tijela, npr. skupštine načelnika i tajnika kotara Krk te *Štediona udruženih općina Krka*. Općine su ovlaštene donositi pravilnike o dužnostima i pravima zaposlenih usklađene sa zakonima.⁷ Prava i obveze djelatnika uređene su *Ustrojnim pravilnikom i službenom pragmatikom činovnika općine Vrbnik*.

Ovaj rad rezultat je istraživanja arhivske građe u Državnom arhivu u Rijeci, čime se nastavlja istraživanje povijesti, osobito upravne, pojedinih općina na Krku.⁸

2. Rad Općinskog zastupstva u Vrbniku 1913. – 1918. godine

2.1. Rad Općinskog zastupstva 1913. godine⁹

Obrađene su tri sjednice Općinskog zastupstva 1913., održane u općinskom uredu 30. listopada, 23. studenoga i 18. prosinca. Sjednicama je predsjedao načelnik Josip Anton Harbić. Iz zapisnika se vidi personalni sastav, imena zastupnika, općinskog tajnika /blagajnika koji je bio zapisničar (ponekad je to bio neki od zastupnika). Na sjednice je pozivan i predstavnik kotarske vlasti. Rad je počinjao čitanjem i ovjerom zapisnika prethodne sjednice, priopćenjima predsjednika, redovitim točkama dnevnog reda, kao i žurnim (*prešnim*) koje su uvrštene u dnevni red zbog potrebe brzog rješavanja.

Na sjednici 30. listopada 1913. konstituiran je nov saziv Općinskog zastupstva. Predsjedavao je dobni, tj. najstariji zastupnik po godinama, Antun Stašić. Bilo je prisutno 18 zastupnika. Kao povjerenici za ovjeru zapisnika izabrani su Mate Hodanić i Anton Petris. Jednoglasno je zaključeno da se izbor obavi usmeno. Predsjednik je upozorio zastupnike da za načelnika i savjetnike izaberu osobe koje će najbolje promicati općinske interese. Antun Stašić predložio je za načelnika Josipa Antona

⁶ BRAJKOVIĆ 1992, 77; BEUC 1985, 330

⁷ U Općini Baška sačuvani su: *Organički pravilnik, Statut i pragmatika općinskih službenika i namještenika, Statut poljskog redara, Organički pravilnik za općinskog liječnika, Poljsko-redarstveni pravilnik te Statut primalja.*

⁸ BARTULOVIĆ – MAJER 2021, 71-104.

⁹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica.*

Harbića, što je usvojeno jednoglasno. On je zahvalio na povjerenju, zamolio za podršku uz trostruki uzvik: *Živio bane¹⁰ i kralju!* Na prijedlog *popa* Bara Vitezića za četiri općinska savjetnika jednoglasno su izabrani Anton Harbić Petrov, Mate Hodanić Antin i Josip Toljanić Josipov iz Vrbnika te Mate Brusić Matin iz Paprata. Ostali zastupnici bili su Ivan/Ive Bolonić, Ante Brusić Josipov, Petar/Pere Brusić, Niko Butković, Niko Gršković, Josip Kirinčić, Anton Lovrić, Anton Marijanić, Ivan Martinčić, Bare Pavan, Anton Petris, Anton Polonijo, Bare Polonijo, Antun Stašić, Ivan Štefanić, Bare Vitezić i Jerko Zahija.¹¹

Na redovitoj sjednici Zastupstva 23. studenoga 1913.¹² izabrana su po dvojica zastupnika u *Odbor javnog dobročinstva* (Bare Pavan i Bare Polonijo), *Odbor mjesnih bratovština* (Anton Petris i Josip Toljanić), *Zdravstveni odbor* (Niko Gršković i Mate Hodanić) i *Građevni odbor* (Ivan Bolonić i Jerko Zahija).

Jednoglasno je usvojen prijedlog Vitezića da općinski poslužnik bude i redar uz plaću od 52 krune (dalje: K) mjesečno, a da se za drugo mjesto redara otvori natječaj uz polovicu plaće. Usvojen je Vitezićev prijedlog da se za popravak crkve čeka rješenje molbi podnesenih Carsko-kraljevskoj (dalje: C. kr.) vladi za Istru koja kao patron ima nadležnost za crkvene poslove pa i održavanje crkvene zgrade.

Vitezić je predložio da se odbor za imenovanje ravnatelja muške škole u Vrbniku izabere tajnim glasovanjem te su izabrani Jerko Gršković, Petar Stašić i Ivan Žic.

Na redovitoj sjednici 18. prosinca 1913.¹³ raspravljalo se o proračunu mjesne općine Vrbnik za 1914. predloženog po odboru u iznosu od 13.548 K prihoda i rashoda. Usvojen je, uz odluku da se rashodi pokriju prihodom od 5000 K i nametom od 150% na javne izravne poreze, *potrošarinu* mesa i vina te pristojbama od 3,40 K po hektolitr piva, 20 K i 4 filira po hektolitr žestokih pića prve vrste te 13,36 K druge vrste.

.....
¹⁰ Treba upozoriti kako je otok Krk, a time i Općina Vrbnik, bio dio markgrofovije Istre, a ne Trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Na čelu markgrofovije bio je zemaljski kapetan, a ne ban pa bi ovaj usklik mogao značiti kako načelnik i članovi zastupstva ističu svoju, barem nacionalnu vezu s Hrvatskom, pri čemu je ban na prvom mjestu!

¹¹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

¹² DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

¹³ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

Odobren je *zaključni račun* Općine Vrbnik za 1912. s prihodom od 7215,42 K, rashodom od 6202,61 K i ostatkom od 1012,81 K u blagajni, čime su načelnik i blagajnik dobili *razrješnicu (apsolutorij)*.

Raspravljalo se o odobrenju općinskih pristojbi prema Zakonu iz 1874. te je zaključeno da će se ubuduće ubirati pristojba od 2 K za dozvolu plesa na javnom trgu i u kućama, a 4 K po noći u *Vitezićevom domu*. Na plesovima u kućama nisu se smjeli točiti vino, pivo, žestoka pića i kava. Za *prepoznavanje pripadnosti* općini (institut sličan današnjem prebivalištu) austrijskim podanicima utvrđena je pristojba od 60 K, a inozemcima 180 K, za pregled mesa 40 filira po glavi za velike životinje i 10 filira za male životinje. Pristojba za pse povišena je s 4 K na 12 K godišnje.

Po pitanju popravka župne crkve zaključeno je da se spisi o javnoj dražbi prosljede Kotarskom poglavarstvu u Krku u svrhu poništenja dražbe, a poduzetnik može nastaviti rad, ali to čini na svoju odgovornost.

Kao dio socijalnog programa odobrena je izgradnja *ceste za pripomoć za bijedu* Velesterni-Zabrđi-Dobrinj te je imenovan *ad hoc* odbor (Ivan Bolonić, Antun Brusić, Bare Pavan, Anton Stašić i Ante Polonijo).

Za općinskog redara, većinom glasova, imenovan je Ivan Karabajić. Odbijene su molbe župnika Frana Volarića i duhovnog pomoćnika Iva Maračića za povišicu pomoći za stanarinu jer nisu dostavili najamne ugovore i *topoglednu* privolu crkvenog patrona. Odbijena je molba župnog ureda u Vrbniku za uvođenjem vode s općinskog bunara u župnu crkvu, kao i molbe općinara da im se prodaju parcele općinskog zemljišta.

Pet zastupničkih prijedloga glasovanjem prema čl. 40. Općinskog pravilnika potvrđeni su kao žurni (*prešni*). Izabran je Odbor za odobravanje zemljišta za izgradnju nove školske zgrade u Vrbniku (Ivan Bolonić, Anton Harbić, Mate Hodanić, Ante Petris, Josip Toljanić i Jerko Zahija). Seoskim poglavarom imenovan je Ivan Bogdanić. Zdravstveni odbor popunili su Anton Brusić i Antun Polonijo, a Građevni za Risiku Anton Brusić i Mate Brusić. Usvojen je prijedlog Bare Vitezića da Josip Vitezić u roku od 14 dana očisti općinsko tlo kod Sv. Nedjelje što ga je *gromačom* prisvojio prošle korizme s *vjerom* da se isplati po procjeni uzeto tlo za cestu.

Vrbnik (foto: Denis Lešić)

2.2. Rad Općinskog zastupstva 1914. godine

Tijekom 1914. održano je šest redovitih sjednica Općinskog zastupstva (19. veljače, 16. ožujka, 27. travnja, 11. svibnja, 28. svibnja, 10. srpnja i 14. listopada).

2.2.1. Sjednica Općinskog zastupstva 19. veljače 1914. godine¹⁴

Zapisnik sjednice 19. veljače vodio je Matko Lukeš, privremeni voditelj općinskog ureda. Pročitana je i ovjeren zapisnik prethodne sjednice koji je uz manje preinake jednoglasno usvojen. Za ovjеровителje zapisnika predsjednik je izabrao Matu i Josipa Hodanića. Izvijestio je da

¹⁴ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

je tajnik-blagajnik Niko Volarić otpušten iz službe 31. prosinca 1913., uz obrazloženje kako *nije sposoban za službu* i zbog *manjka u blagajni* te je za privremeno vođenje ureda pozvao općinskog *kancelista* Matka Lukeša iz Voloskog-Opatije, što je Zastupstvo odobrilo. Ovo je tek prvi podatak o radnome mjestu koje je Zastupstvo više godina rješavalo, pri čemu je problem bio u plaći i stručnoj osposobljenosti pojedinih izvršitelja.

Jednoglasno je prihvaćen *Ustrojni pravilnik i službena pragmatika činovnika općine Vrbnik* na traženje Zemaljskog odbora u Poreču 17. veljače 1908., a na temelju zakona od 12. kolovoza 1907., ali o njegovu sadržaju nemamo podataka.

Dotadašnji podvornik Ivan Brusić trajno je imenovan na tu službu.

Usvojen je prijedlog Bare Vitezića o izgradnji župnog stana u Vrbniku, radovi će početi čim se Općinskom poglavarstvu odobri zajam, a izabrani odbor utvrdit će mjesto izgradnje (načelnik Josip Anton Harbić, Bare Polonijo, Anton Stašić, Ante Lovrić i Antun Harbić).

Po pitanju imenovanja stalne (*definitivne*) učiteljice 3. reda na dvorazrednoj mješovitoj pučkoj školi u Risiki-Papratima Bare Vitezić mišljenja je kako jedina kandidatkinja, Darinka Deklić-Scuttari *ne uživa dobar glas* i *ne može uspješno obavljati dužnost* te je kotarskom školskom vijeću predloženo ponavljanje natječaja.

Ivi Kirinčiću odobrena je kupnja općinskog zemljišta u općini Garica po cijeni od 200 f. Mati Brusiću odobren je odstup 92 m² zemljišta u Garici uz cijenu od 15 f po m², Mati Volariću 240 m² zemljišta u općini Vrbnik po cijeni od 15 f po m², Josipu Dvorinčiću kupnja 400 m² u Garici, Anti Hriljcu 46 m² u općini Vrbnik za 1 Kr po m². Zahtjevi Josipa Tojića i Bara Šubica bit će riješeni kada se utvrdi može li se i po kojoj cijeni prodati zemljište. Kako bi se bolje rješavale zamolbe, izabran je *Odbor za izvide prodaje* koji će na trošak molitelja pregledati tražena zemljišta (Antun Harbić i Ivan Bolonić za Vrbnik, Antun Harbić i Ivan Štefanić za Garicu te Antun Harbić i Mata Brusić za Risiku).

Odlučeno je da se školska zgrada na Garici izgradi na općinskom zemljištu *Poli Marčice*. Zaključeno je da će se od općinskih *prisvojnika utjerati glavnice* do kraja 1914. za iznose do 30 K, a iznad toga barem do iznosa od 30 K. Molba društva *Vitezićev dom* o imenovanju Antuna Petriša za voditelja društvene gostionice prosljeđena je nadležnoj oblasti.

Bare Vitezić predložio je da se odobreni završni račun za 1912. poništi jer je utvrđen manjak te se računi rasprave.

2.2.2. Sjednica Općinskog zastupstva 16. ožujka 1914. godine¹⁵

Načelnik je priopćio kako je Zemaljski odbor za Istru 16. ožujka 1914. *udario* općini namet od 154% na izravne poreze u svrhu naplate duga bolničkih troškova i školskih pristojbi zemaljskoj blagajni 1913. godine.

Zaključeno je da što prije počne gradnja školskih zgrada u Vrbniku i Garici i župnog stana u Vrbniku popravkom župne crkve i uređenjem novoga groblja u Vrbniku i za to uzme zajam od 129.000 K te zajam za pokriće izgrađenog vodovoda u Vrbniku. Zastupstvo je na prijedlog dr. Trinajstića ovlastilo poglavarstvo, tj. Odbor da pregovara s *nekom većom* bankom o zajmu u visini od 200.000 K, koji bi se vraćao putem amortizacije. U svrhu prihoda za vraćanje zajma odlučeno je ograditi i dati u najam neka općinska zemljišta u Vrbniku (*Za glavi* i *Čisti*), u Risiku $\frac{1}{4}$ zemljišta *Brdo* (dio koji graniči s općinom Dobrinj), u Garici *Pod Parketom do Biskupije*. Za Risiku i Garicu provjerit će se imaju li stanovnici Dobrinja neka prava na tom zemljištu. Do sljedeće sjednice utvrdit će se hoće li se dati u najam i zemljište *Za Petrića polje*. Bare Vitezić predložio je pošumljavanje borovima zemljišta *Kostrij* prema luci i *Šupreška* te će se od Zemaljske vlade tražiti potpora za to. Stanovnici luke Vrbnik i Bočine tražili su da se i oni priključe na vodovod jer sudjeluju u plaćanju duga u tu svrhu.

U postupku imenovanja općinskog tajnika-blagajnika, predsjednik je tražio imenovanje *naobraženog* čovjeka koji će općinski ured, u *najvećem neredu*, dovesti u red da općina ne slovi kao jedna od *najneurednijih* u Istri. Bare Vitezić predložio je imenovanje Mrakovčića kao jednog od najboljih *natjecatelja*, a Mate Trinajstić podržao je Ivana /Ivu Mogorovića kojeg osobno poznaje te je pohvaljen od pretpostavljenih kao marljiv i sposoban. Jednoglasno je izabran Mogorović, *provizorno* na godinu dana sa svim pravima i dužnostima iz *Pravilnika i službene pragmatike namještenika općine Vrbnik*, nakon čega će se odlučiti o trajnom imenovanju.

¹⁵ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

Imenovani su poljsko-šumski čuvari, Antun Stašić za Risiku i Mate Stašić za Paprati.

Predsjednik je upozorio da je župna crkva četiri mjeseca otkrivena, što je *ruglo cijelog mjesta* te će kiša uništiti zidove. Zaključeno je da radovi počnu što prije te je izabran Odbor za nadzor i vođenje radova (Josip Antun Harbić, Bare Vitezić, Bare Pavan, Antun Harbić i Josip Toljanić). Usvojen je zahtjev sela Risike-Paprati da poglavarstvo ubuduće uzdržava kapelanski stan u Risiki, ali da njihova *vjerezakonska zaklada* snosi svoj dio troškova.

Raspravljalo se o općinskoj loži te predsjednik upozorava da zakon zabranjuje sastajanje u prodavaonici duhana u njoj. Niko Gršković predložio je da vlasnik prodavaonice ogradi svoj dio lože pa bi se ljudi sastajali u drugom dijelu. Bare Vitezić predložio je da u drugi dio lože smjeste općinski inventar koji se zbog manjka prostora drži u općinskom uredu. Prihvaćen je prvi prijedlog.

Niko Justić, Fran Brusić, Ivan Štefanić, Mate Volarić, Ivan Kirinčić i Mare Brozović tražili su kupnju dijela općinskog zemljišta. Predsjednik je izvijestio da je Zemaljski odbor za Istru otpisom od 27. veljače 1914. vratio kupoprodajne pogodbe koje je s njima sklopila prijašnja uprava jer nije bilo vidljivo je li ih Zastupstvo odobrilo pa predlaže da se *oblože s izvatkom iz zapisnika sjednice* na kojoj su odobrene.

Mate Trinajstić otvara pitanje izgradnje školske zgrade i zgrade za učiteljske stanove u Vrbniku. Zastupstvo je potvrdilo hitnost i ovlastilo Odbor za gradnju školske zgrade na odabir zemljišta za školu i pregovore s vlasnicima kuća u kojima bi bili učiteljski stanovi, o čemu će izvijestiti Zastupstvo.

2.2.3. Sjednica Općinskog zastupstva 27. travnja 1914. godine¹⁶

Zemaljski odbor odobrio je 26. ožujka 1914. *Službenu pragmatiku namještenika općine Vrbnik* i općinski zajam od 200.000 K, ali Zemaljsko školsko vijeće nije dozvolilo izvanrednu *učiteljsku silu* za Vrbnik s obzirom na maleni broj djece te je 7. travnja raspustilo Mjesno školsko vijeće u Vrbniku.

¹⁶ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

Vrbnik (foto: Denis Lešić)

Ivo Mogorović, privremeni voditelj općinskog ureda, zatražio je imenovanje za *definitivnog* općinskog tajnika-blagajnika i napustio dvoranu kako bi se raspravljalo o zahtjevu pa ga je zamijenio općinski vježbenik Jerko Vitezić. Načelnik je izvijestio da on traži trajno imenovanje ili će se vratiti na staro radno mjesto u Općini Volosko. Zastupnik Lovrić je za tajnika-blagajnika predložio nekog Fragora, ali

uz godinu dana *provizorne* službe, dok je Trinajstić bio za trajno imenovanje Mgorovića. Za Lovrićev prijedlog glasalo je 5 zastupnika koji su napustili sjednicu kada se glasalo za drugi prijedlog te su tako *srušili* kvorum.

2.2.4. Sjednica Općinskog zastupstva 11. svibnja 1914. godine¹⁷

Sjednici je prisustvovao 21 zastupnik i pet zamjenika. Zapisnik je vodio vježbenik Jerko Vitezić. Načelnik je pozvao pet zamjenika (Niko Diminić, Ante Hodanić, Ive Mihalić, Ivan Oršić i Luka Oršić) zastupnika koji su na prethodnoj sjednici napustili dvoranu i onemogućili rad te zamolio da to ne ponove. Ivan Mgorović tražio je imenovanje *definitivnim* tajnikom-blagajnikom, ali vratio se na radno mjesto u Voloskom, a kako općinski ured ne može raditi bez tajnika-blagajnika, donesen je zaključak o ponovnom raspisivanju natječaja.

Antun Stašić je u pitanju izgradnje groblja rekao kako su zastupstva više puta raspravljala i zaključila da ono bude u Sv. Marije Dragi pa treba naložiti poglavarstvu da pregovara o uvjetima za ustup zemljišta, što je usvojeno.

Predsjednik je pročitao procjene vrijednosti zemljišta za izgradnju pučke škole u Vrbniku, zaključeno je da vlasnici traže visoke iznose pa će se tražiti drugo zemljište.

Stanovnici Drage Baške tražili su pregovore o spornom dijelu *Komunade*. Stanovnici su na zboru ovlastili općinsku upravu kako bi se *postigla ta pravda*, što je Zastupstvo odobrilo te je izabran odbor (načelnik Harbić, Jerko Zahija i Antun Petris iz Vrbnika, Ivan Štefanić iz Garice i Anton Marijanić iz Paprati) koji će se držati granica iz prijedloga M. Trinajstića.

Zemaljski odbor za Istru odlukom je 6. ožujka 1914. poništio zaključak Zastupstva od 18. prosinca 1913. o pristojbi za pse u visini od 12 K jer ne odgovara prilikama mjesta. Anton Polonijo predložio je iznos od 6 K, a Anton Brusić 4 K, uz obvezu da se psi u mjestu i u polju vode vezani jer nanose štetu *daveći mlade janjce i zečeve*.

¹⁷ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

Zemaljski sabor Istre bio je raspušten i raspisani su izbori pa je Zastupstvo izabralo dva člana u izbornu povjerenstvo (Ante Harbić i Niko Butković). Zemaljsko školsko vijeće 7. travnja 1914. raspustilo je Mjesno školsko vijeće pa su izabrani Niko Butković i Luka Oršić.

Zastupstvo je odlučilo pošumiti *Šupešku* i dio *Kostrija* prema luci i moli vladu za potporu, dok bi Općina snosila 20% troškova. Ogradit će se zemljište *Za Petrića polje*, zabraniti paša po *zaroki* (od *Kalića* do *Popovih drage* i do malih *Vitačenic*, do *Frančeska* i *Kuničina*, do *Guštirnica* i *Zasridnji te Uporice*). U ostalom dijelu *zaroka* može se pasti blago, ali *vezano* i to, za *mulca* 3 K, magarca 1 K, ovcu 20 f, a ovce *u masi* se ne smiju napasati.

Odobren je doprinos od 50 K za uzdržavanje Nautičke škole na Malom Lošinjju kako bi se što prije otvorila. Zastupstvo je na molbu Kotarskog odbora u Puli od 6. ožujka i prema požurnici od 11. listopada 1914. odobrilo da se Ani Justinić i maloljetnoj djeci koji žive u Puli dodijeli mjesečna potpora od 10 K jer ih je otac napustio i odselio se u Ameriku.

Raspravljalo se o molbama za dobivanje dijela općinskog zemljišta (Ivo Katunar 30 m² po 1 K, uz uvjet da u slučaju potrebe vrati zemljište, Petar Toljanić 30 m² po 1 K uz isti uvjet, Fran Šamanić se odbija i mora srušiti ogradu, Mate Karabajić odbijen) i dozvolu ograđivanja zemljišta u Šumajdini (molba Mate Valkovića odgođena je za drugu sjednicu). Ivan Lukarić i Mate Volarić tražili su suglasnost za obrt, što je podržano.

2.2.5. Sjednica Općinskog zastupstva 28. svibnja 1914. godine¹⁸

Na sjednici su birana dva člana izborne komisije u Risiki-Papratima za izbore za seoske općine 19. lipnja 1914. (Josip Brusić i Ivo Volarić). Umjesto Antona Harbića i Nike Butkovića za izbore u Vrbniku, koji ne mogu biti članovi jer nisu izbornici te općine, izabrani su Bare Vitezić i Mate Hodanić.

2.2.6. Sjednica Općinskog zastupstva 10. srpnja 1914. godine¹⁹

Predsjednik se *toplom riječima* prisjetio Njegove Visosti prijestolonasljednika, nadvojvode Franje Ferdinanda i Njegove Visosti

¹⁸ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

¹⁹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

vojvotkinje Sofije Hohenberg, koji su 28. lipnja 1914. *pali žrtvom zločinačkog čina* u Sarajevu. Zastupstvo je saslušalo govor stojeći, popratilo ga trokratnim: *Slava!* uz želju da *Bog poživi sijedog vladara još više godina, da bude zdrav i čio i na sreću i korist naroda*. Možda je čudno da zbog izraza sućuti nije sazvana izvanredna sjednica i prije ovog datuma.

Zbog zaduženosti i financijske opterećenosti zaključeno je da se u pragmatici općinskih namještenika uvjeti ne mijenjaju, a za tajnika-blagajnika izabran je Augustin Lovrečić, čime je nastavljena *saga* o ovome radnom mjestu. O načinu otplate duga za vodovod odluka će se donijeti kada se dobije potpora Zemaljskog odbora.

U raspravi o izgradnji škole u Vrbniku pročitane su procjene zemljišta. Zahija je predložio gradnju na općinskom zemljištu iza *Gospoje* ili u *Japnenačkom boku*, a Trinajstić na *Recu* u vlasništvu Ivana Božanića, Iva i Mare Volarić rođ. Bozanić, a u slučaju potrebe i na susjednim česticama. Ako vlasnici ne žele ustupiti zemljište po procjeni vještaka, od oblasti će se zatražiti izvlaštenje tih parcela, što je usvojeno s 19 glasova.

Određena je pristojba za ispašu na općinskom zemljištu, za *veliko živo* (magarci i goveda) 1 K po glavi i 10 f za ovce. Zabranjena je ispaša *velikog živa* na dijelu *komunade*, gdje je šuma. Općinski odbor sporazumno će s C. k. kotarskim šumama u Krku odrediti i označiti gdje se smije napasati. Za šumsko-poljskog čuvara na Risiki imenovan je Ivo Brusić.

Zastupstvo je odlučilo pripremiti *Redarstveni pravilnik* sukladno čl. 34. Općinskog reda.

Molba *Austrijskog središnjeg odbora za suzbijanje tuberkuloze* o potpori za izgradnju lječilišta na Palmselhussu kod Brikena odbijena je zbog lošeg financijskog stanja. Odobrene su molbe za odstup općinskog zemljišta (Mate Valkovića Dumića, Dolac 24 m² po 1 K i Josipa Toića 82 m² po 1 K) i pomicanje kuta kuće za 50 cm u općinsko zemljište (Mate Mihalića m² po 5 K).

2.2.7. Sjednica Općinskog zastupstva 14. listopada 1914. godine²⁰

Zastupstvo je donijelo odluku o vraćanju obveznica koje je poduzetnik Rumpal dao u polog Općini prema uvjetima za izgradnju

²⁰ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

vodovoda kada je izabran kao izvođač. Mati Stašiću iz Garice Općina će platiti porez na zgradu za 1914. koju je on dao za školu, a za sljedeće razdoblje sklopit će se s njim ugovor o najmu. Odobrena je kupnja pisaćeg stroja za općinski ured uz otplatu na *obroke* (rate). Potrebno je pripremiti sve potrebno u Općini za moguću pojavu kolere.

Redarstveni pravilnik Općine Vrbnik usvojen je, uz manje prepravke, jednoglasno nakon rasprave o svakoj točki zasebno, a njegov sadržaj izložiti će se dalje u radu.

Mati Šamaniću i ženi povećana je potpora sa 60 f na 1 K. Josipu Žicu odbijena je molba za bolničke troškove jer ih može sam platiti. Petru Brusiću odobrena je kupnja općinskog zemljišta po cijeni od 4 K za m², a Anti Hodaniću po 2 K za m². O molbi za nagradu tajnika-blagajnika Nike Volarića nije se raspravljalo dok se ne urede računi između njega i Općine. Odbijen je *utok* poduzetnika Ante Lovrića za popravak župne crkve jer je već učinio naloženo dopisom poglavarstva.

Zemaljski odbor je okružnicom 24. rujna 1914. zaključio da općinski nameti budu 154%, kao i prošle godine, 78% na izravne poreze, 78% na *potrošarinu* vina i mesa i 3,40 K na hektolitar piva u maloprodaji.

Zastupnik Matko Trinajstić tražio je da se pazi na ugled općine jer je neki krive za internaciju pojedinaca i nedobivanje potpore uslijed mobilizacije. Vjerojatno je riječ o osobama koje su vlastima bile sumnjive nakon početka rata, a potpore su očekivali članovi obitelji mobiliziranih vojnika.

2.2.8. *Redarstveni pravilnik za mjesnu općinu Vrbnik*²¹

Sačuvan je primjerak *Redarstvenog pravilnika* iz 1914., kao i izmjene sastavljene 20. ožujka 1925. Neke su napravljene kao pokušaj poboljšanja propisa, a neke kao posljedica nastanka i propisa nove države – Kraljevstva/Kraljevine SHS.

Prvi dio uređivao je *Javnu sigurnost, promet po cesti, ulicama i javnim mjestima*. Općinar je bio dužan održavati *najveću čistoću* u dijelu ulice ili ceste pred kućom, *dućanom* ili stajom bez obzira na to je li vlasnik ili najamnik, dužan je *odstraniti snijeg*, a u slučaju poledice morao je

²¹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Normativni spisi*.

pijeskom, pepelom ili *pilotinom* posuti dio kojem prijete poledica (§ 1.). Za trošne ili *pogibeljne* zgrade Općinsko poglavarstvo dalo bi rok za *razorenje* (§ 2.). Zabranjeno je podizati nove zgrade, kućice, staje ili zidove veće od 1 m bez pisane dozvole poglavarstva (§ 3.). Općinsko zemljište nije se smjelo koristiti za izgradnju, rušenje i prekopavanje bez dozvole (§ 4.). Razvaline je trebalo odstraniti prije noći, a ako nije moguće, trebalo je staviti svjetiljku i *opasati nuždnom ogradom* (§ 5.) te održavati krovove prozore, okvire i sl. (§ 6.) Zabranjeno je bilo *blatiti, kvariti ili nagrđivati javne i privatne zgrade i trgove, oštećivati ceste, puteve i druge javne nasade* (§ 7.); držati na prozorima i kućnim prilazima koji *gledaju ili vise nad ulicom cvijeće ili krletke ako nisu dobro i sigurno smještene* (§ 8.). Nije se smjelo držati otvorenima vrata i prozore koji se otvaraju na put ili cestu kako prolaznici ne bi udarili u njih (§ 9.) Zabranjeno je tjerati životinje prenaplo po cesti i dr. bez nadzora ili da ih čuvaju *nepouzđane i nesposobne osobe*. (§ 10.). Bolesne i životinje s manom nisu se smjele koristiti za *vožnju* (§ 11.). U tekstu iz 1925. precrtana je napredna odredba: *Zabranjeno je nečovječno mučiti životinje*. Kola i kočije morale su biti osvijetljene barem jednom svjetiljkom od sumraka do zore, da se mogu vidjeti sa svih strana, a stakla na svjetiljkama nisu smjela biti obojena (§ 12.). Vlasnici pasa morali su plaćati godišnju pristojbu od 4 K (1925. 25 din) za psa starijeg od 3 mjeseca, bez obzira na to je li vlasnik privremeno ili stalno nastanjen. Potvrda o uplati bila je *marka pričvršćena za ogrlicu* (§ 13.). Pas koji je uhvaćen bez nje bio bi *smaknut* ako vlasnik u roku od 48 sati nije platio pristojbu (§ 14.) *Grižljiva pseta, (bijesni)* psi morali su nositi brnjice (*nagubice*) ili će se pas uhvatiti i *smaknuti* (§ 15.), a noću šetati na uzici i ne smiju lajanjem remetiti mir (§ 16.). Zabranjeno je *kvariti stabla i javne nasade vezivanjem životinje, rastezanjem užeta ili sl.* (§ 17.) Zabranjeno je nabacivati se kamenjem, voćem i dr. stvarima (§ 18.), igrati na *kruglje i ploče* (§ 19.) i ložiti vatru po ulicama i javnim mjestima (§ 20.). Zabranjeno je *dati zaklon skitnicama ili sumnjivim osobama bez prijave poglavarstvu* (§ 21.).

Drugi dio Pravilnika uređivao je *Javno zdravlje, ćudorednost i mir*. Općinari su dužni držati u *pristojnom stanju* dvorište, *prohodišta, stubišta, zahode i dr.* (§ 22.), a bez pisane dozvole poglavarstva nije dozvoljeno *gomilati gnoj ili materijal* po javnim mjestima (§ 23.). *Gospodar* je bio dužan

Vrbnik (foto: Denis Lešić)

pokupiti *blato* koje bi *blago* ispuštalo po ulicama (§ 24.). *Smrad* kuća bez *zahoda* nije se smio bacati na mjesta gdje obitavaju ljudi (§ 25.). *Zahodske jame* morale su biti uređene da ne propuštaju ili zaudaraju (§ 26.), a mogle su se čistiti noću, od ponoći do 5 sati ujutro od 1. svibnja do 30. rujna, a od 1. listopada do 30. travnja od 23 do 6 sati ujutro. U tekstu iz

1925. prijevoz *zrelog gnoja* dopušten je bio i po danu (§ 27.). Pri prijevozu nije se smjelo *ukaljati javno tlo* (§ 28.), kao ni izljevati blatnu vodu i smeće na javno tlo (§ 29.) Smeće se istresalo samo na određena mjesta (§ 30.). Zabranjeno je *onesnaživati* javna mjesta (§ 31.), držati svinje blizu kuća, javnih puteva i cesta (§ 32.). *Kotac* (svinjac) ne smije zaudarati ili će biti uklonjen (§ 33.). *Šterne* moraju biti zatvorene da ništa ne padne u njih i moraju se čistiti svakih 5 godina, a žljebovi se moraju spojiti s cjedilom koje se čisti svake 3 godine (§ 34.). Zabranjeno je u nastanjenim mjestima držati kože, kosti, rogove, crijeva životinja i stvari koje zaudaraju (§ 35.), oštetiti ili onečistiti javne česme (§ 36.), ostaviti na otvorenom leševe životinja, već ih ukopati izvan naseljenih mjesta po vlasniku ili najamniku (§ 37.).

Gostioničari i krčmari morali su prostorije i sprave održavati u *najvećoj čistoći*, paziti da jela budu zdrava, a bakrene posude dobro *kalajsane* (§ 38.). Zabranjeno je prodavati nezdrava jela i pića, *pogibeljna ili mutna vina*, upotrebljavati posude od olova ili druge otrovne *kovine* (§ 39.). Zabranjeno je *halabučiti* i pjevati u svako doba, a osobito noću od 20 sati po ulicama i obrtničkim mjestima te se zaustavljati na ulici iza ponoći (§ 40.). Na javnim mjestima treba se držati redarstvenih propisa u *plesaonama* i *gostionama* da se ne *uvrijedi pristojnost* i učini nered (§ 41.). Igra na moru, *birtijama* i drugdje podložna je redarstvenom nadzoru (§ 42.), a zabranjeno je kupanje *sasvim goli* i blatiti mjesta gdje se ljudi kupaju (§ 43.). Za javni ples traži se općinska dozvola (§ 44.), javne zabave prijavljuju se poglavarstvu (§ 45), a u tekstu iz 1925. *sreskom* (kotarskom) poglavarstvu. Općinsko *glavarstvo* može zabraniti javne zabave i plesove *s obzirom na javni mir i red* (§ 46.).

Zabranjeno je zlostavljanje životinja, osobito na javnim mjestima, da se ne izazove *zgražanje i srdžba pučanstva* (§ 47.). *Krabulje* su dopuštene u pokladno doba, uz zabranu približavanja crkvi tijekom službe Božje, zabranjeno je maskiranjem *vrijeđati vjerozakone ili narodna čuvstva* (§ 48.), ne smiju dati povod neredu jer će se skinuti maska i bit će kažnjene. *Krabulje* ne smiju nositi oružje, *vrijeđati vjerozakone i narodnosti i zavode priznate od vlasti*, nije dopušteno *vrijeđati krabulje i zanovetati ih* (§ 48.). Nisu dopušteni nećudoredni razgovori i *povoci* po javnim ulicama, niti nepristojna odijela (§ 49.). Gostionice i javni lokali moraju se zatvoriti u

propisano vrijeme (§ 50., u tekstu iz 1925. po oblasti), u određenim slučajevima moći će se produljiti radno vrijeme (§ 51., u tekstu iz 1925. po oblasti). Gostioničar u određeno vrijeme mora ispratiti goste i zatvoriti vrata (§ 52.). Vlasnici gostionice moraju se brinuti da vrata i stube budu osvijetljene noću (§ 53.). Utezi i mjere moraju se nazivati propisanim načinom (§ 54.) i biti baždareni ili će biti oduzeti (§ 56., propis je krivo obročan, ispušten je § 55., što se nastavlja do kraja Pravilnika, a ispravljeno je u tekstu iz 1925.). Buka i *nadzlostavljanje* u trgovinama će se kazniti (§ 57.). Zabranjeno je prodavati pokvarenu ribu i *korepnjake (rake)* i usoljenu ribu koja je počela truliti (§ 58.), prodavati *nezdravu ili pokvarenu ribu i rakove, nezrelo voće, smrdljiva jaja, ostarjele kobasice, pokvaren sir i maslac* (§ 59.) ili *patvoreno mlijeko, bilo ono miješano s vodom ili kojom dr. neškodljivom tvari* (§ 60.) i nezrelo grožđe (§ 61.), a prema tekstu iz 1925. i vino prije određenog doba.

Četvrto poglavlje propisuje *Kazne za prekršaje* koji nisu uređeni Kaznenim zakonom, a prijavljivali su se C. k. kotarskom poglavarstvu (§ 62.-65.). Globe su išle na korist uboške zaklade, a tko nije mogao platiti išao je u zatvor (§ 67., 1925. za mjesne zaklade). Pravilnik stupa na snagu kada ih odobri viša vlast i objavi općinska vlast (§ 68.).

2.3. Općinsko zastupstvo 1915. godine

Tijekom 1915. analizirane su četiri sjednice, od kojih su dvije bile redovite (19. kolovoza i 8. listopada), a dvije izvanredne (9. svibnja i 8. rujna).

2.3.1. Izvanredna sjednica Općinskog zastupstva

9. svibnja 1915. godine²²

Zapisničar je bio Pavao Milovčić jer je tajnik-blagajnik mobiliziran, čime se problem tog radnog mjesta nastavio.

Izvanrednu sjednicu sazvao je načelnik u svrhu rasprave kopanja boksita na općinskom zemljištu *Sedmokovac*. Matko Trinajstić objasnio je prava i obveze vlasnika zemlje, koji ne može zabraniti kopanje, ali ima pravo na *odškodninu*. Predložio je da Općina sklopi ugovor s H. Ed.

²² DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

Romanom uz primjerenu *odškodninu* i obvezu da prvenstvo zapošljavanja imaju općinari, potom stanovnici otoka, a tek u slučaju *pomanjkanja* primali bi se drugi radnici. Od C. kr. rudničkog ureda u Zadru zatražit će se izvadak o opsegu dobivenih prava kako bi Općina mogla sama tražiti kopanje rude u slučaju pronalaska na drugome mjestu.

2.3.2. Sjednica Općinskog zastupstva 19. kolovoza 1915. godine²³

Kotarski ured u Krku 10. srpnja 1915. molio je da se odluči hoće li se u drugoj polovici godine *goniti* isti nameti kao do tada, što je potvrđeno zbog nedostatka drugih prihoda. Mogući manjak prihoda za 1915. pokrit će se dohocima *inkontriranim* u ime odštete za kopanje rude na općinskom zemljištu *Sedmokovac*.

Općinski tajnik-blagajnik mobiliziran je, što *vodi neredu* i traži činovnika koji će redovito obavljati posao pa je Augustin Lovrečić otpušten i raspisan natječaj za to mjesto.

Zaključeno je da se poprave općinski putevi koji su u lošem stanju, a u radovima moraju sudjelovati svi općinari. Treba primijetiti da se obveza rada (*kuluk*) danas povezuje s radnim akcijama nakon Drugoga svjetskog rata koje nisu uvijek bile dragovoljne, a zaboravlja se kako je ta obveza postojala i u doba Austro-Ugarske i u doba Kraljevine SHS/Jugoslavije.

Josip Harbić iz Vrbnika jedini je podnio molbu za *postignuće* stipendije *Lukarić*, a kako udovoljava uvjetima, ona je proslijeđena C. kr. namjesništvu u Postojni. Odluka o mjesečnoj potpori maloljetnoj Luciji Štefanić u Trstu odgođena je jer je trebalo utvrditi njezin identitet. Niko Žic tražio je mjesto poljsko-šumskog stražara na Garici, ali je zbog lošeg zdravlja odlučeno da obavlja službu uz istu plaću, a da se drugi stražar *podigne* iz službe. Ivanu Mihaliću odbijena je molba o ustupu zemljišta za kovačnicu, a Antonu Jurkoviću za prodaju zemljišta uz njegovu kuću te mu je naloženo rušenje zida izgrađenog bez dozvole. Odlučeno je da se naplate dospjele kamate općinskim dužnicima koje su obustavljene zbog ratnih okolnosti.

²³ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

2.3.3. Izvanredna sjednica Općinskog zastupstva 8. rujna 1915. godine²⁴

Uz 13 zastupnika bilo je prisutno i pet zamjenika, a zapisnik je vodio Pavao Milovčić.

Sjednica je sazvana radi rasprave o ponudi zajma u visini od 10.000 K za opskrbu živežnim namirnicama (*živećem*), uz navod da je Općinski odbor dosad uspješno radio te se glad nije osjetila, što neće biti moguće bez zajma kod *Društva za štednju i zajmove* u Dobrinju, i to je jednoglasno odobreno. Očito je da su ratna zbivanja nalagala povećanu skrb o nabavi hrane za potrebe stanovnika općine.

Redaru Ivanu Karabajiću povećana je plaća na 36 K mjesečno uz *službeni satovnik*, da u zapovjednim i zimskim blagdanima obavlja službu cijeli dan, u *djelatnim* od *Zdrave Marije* do zatvaranja prodaje duhana i u svakom izvanrednom slučaju koji odgovara njegovoj službi.

2.3.4. Sjednica Općinskog zastupstva 8. listopada 1915. godine²⁵

Prisutno je 13 zastupnika i 8 zamjenika, a zapisnik je vodio privremeni voditelj ureda Pavao Milovčić. Predsjednik je priopćio da je Zemaljski odbor 14. rujna 1915. odobrio zaključak Zastupstva sa sjednice 8. rujna o uzimanju zajma za opskrbu naroda *živećem*.

Jednoglasno je zaključeno da će na mjestu tajnika-blagajnika biti Pavao Milovčić iz župe Dubašnice, sela Oštrobradić, na temelju Službene pragmatike i uz polaganje kaucije. Traži se da Zemaljski odbor pošalje računskog službenika radi pregleda općinske blagajničke knjige i utvrđivanja njezina stanja, što potvrđuje problem radnog mjesta tajnika-blagajnika.

Odobrena je isplata dijela duga u visini od 500 K tvrtki *Rumpel* za popravak vodovoda, a ostatak do iznosa 1760 K tražit će se od Ministarstva poljoprivrede kao obećana potpora. Odobrena je isplata 1296. K općinskom poglavarstvu u Dobrinju kao školska pristojba za djecu koja su pohađala školu na Krasu 1909. – 1911., iako su ta djeca iz Garice morala pohađati školu na Krasu, roditelji nisu platili globe, a školska oblast ih nije prisilila da djecu šalju tamo.

²⁴ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

²⁵ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

Utvrđeno je da neki Žic nije preuzeo mjesto nadučitelja u Vrbniku pa će se posredstvom Kotarskog školskog odbora tražiti od Zemaljskog odbora da ga preuzme ili da se raspiše novi natječaj. Molbe za potporu Odbora dječjeg zabavišta u Vrbniku i Mare Juranić iz Garice za prodaju općinskog zemljišta iza kuće odbijene su zbog lošeg novčanog stanja Općine.

Bare Vitezić upozorio je na prigovore radnika koji prevoze boksit u Bašku kako tamo ne mogu dobiti hranu, nemaju što uzeti za višednevni put, a oni koji bi imali nemaju vremena za pripremu jer se polazak nalaže u prekratkome roku. C. kr. Namjesništvu za Primorje predložiti će se osnivanje kuhinje u kojoj bi radnici mogli dobiti hranu barem jednom dnevno.

2.4. Općinsko zastupstvo 1916. godine

Za 1916. pronađeni su podaci o dvije izvanredne sjednice (1. listopada i 10. prosinca) i ugovori o zakupu općinskih pašnjaka, u koju svrhu su se provodile javne dražbe, koji daju uvid o općinskim prihodima i skrbi o upravljanju općinskom imovinom, što se obrađuje kronološki.

2.4.1. Najam *pasišća* Kostrij, Kutonji i Supeška za 1916./1917. godine²⁶

U spisima iz 1924. sačuvan je ugovor o najmu *pasišća* Kostrij, Kutonji i Supeška, pisan na obrascu, što znači da su se pašnjaci uobičajeno davali pod tim uvjetima. Prema zapisniku, javna dražba održana je 9. travnja 1916. godine. Početna (*usklična*) cijena za Kostrij iznosila je 312,02 K, za Kutonji 19,03 K, a za Supešku 12,03 K.

Najam traje od 1. travnja 1916. do 31. ožujka 1917., izuzev Punte u Kostriju na kojoj Općina može zabraniti ispašu od 30. listopada bez odštete najmoprimcu (*poduzetniku*) koji stječe pravo ispaše za *malo i veliko*

²⁶ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Opći spisi 1924*. U spisima iz 1924. godine sačuvan je i prijepis sudske odluke o zemljišnom sporu s Općinom Dobrinj, selo Kras, u pitanju zajedničke ispaše. Okružni sud u Rovinju donio je 30. srpnja 1899. u parnici tužitelja Općine Dobrinj, selo Kras protiv Antona Lovriću i Antona Justiću iz Garice kao tuženicima u žalbi (*utoku*) protiv zaključka Kotarskog suda u Krku od 12. srpnja 1899. godine. Okružni sud je odbio žalbu. Seljaci Krasa bili su u mirnom posjedu supaše u Komunadi *Bergud pod Prhetov*. Tuženici su *privezali sva stabla na južnoj strani Komunade i to s nakanom da ona Komunada iz paše postane šuma, znajući da iza sieka na temelju šumskog zakona ne bi bila dopuštena ispaša za neko vrieme*.

živo. Čim se dražba zatvori, ne primaju se nove ponude i ne može se odustati jer sudionik gubi kauciju i nova dražba provodi se na njegov trošak. Najmoprimac mora dati i povoljnog jamca. Uvjeti obvezuju najmoprimca i općinsku upravu od trenutka potpisa (iako je to dijelom u suprotnosti s prethodnom odredbom prema kojoj već nakon dovršetka javne dražbe gubi kauciju u slučaju odustanka). Troškovi dražbe padaju na najmoprimca. Svaki dražbovatelj mora u znak žaobine položiti iznos od 10% usklične cijene, koji se vraća nakon dražbe osim najmoprimcu (kojem se iznos uračunava u najamninu). Ako se posijeku drva u Kutonjinu, najamnik nema pravo na odštetu za pašu. Rok isplate najamnine nije naveden. Sačuvani su zapisnici iz sljedećih godina koji će se obraditi u daljnjem tekstu.

Zemaljski odbor u Poreču okružnicom od 16. kolovoza 1916. upozorio je općine o obvezi da općinske nekretnine otuđuju s cijenom koju nudi ponuđač kao početnom ili procjeni ovlaštenih procjenitelja, iz čega se vidi skrb više vlasti o upravljanju općinskom imovinom.²⁷

2.4.2. Izvanredna sjednica Općinskog zastupstva

1. listopada 1916. godine²⁸

Načelnik je objavio kako će načelnici i župnici pod vodstvom *Presvj. biskupa* poći C. kr. namjesniku Istre, vojskovođi Svetozaru Borojeviću izraziti *čuvstvo lojalnosti i dinastičke vjernosti otočana* te je odobreno da načelnik ide na trošak Općine.

2.4.3. Izvanredna sjednica Općinskog zastupstva

10. prosinca 1916. godine²⁹

Sjednica je sazvana u znak žalosti i *saučešća* zbog smrti Njegova Veličanstva Franje Josipa I. uz trostruko: *Slava mu!* Zapisnik je vodio Bare Vitezić, privremeni općinski tajnik.

Bare Vitezić navodi kako je *Njegovo veličanstvo preminuo imajući sve sakramente, 21. 11. 1916., u 9 sati navečer, kao nezaboravni vladar i otac skrbnik. Koliko je u njegovom narodu bila prisutna velika žalost zbog njegove*

²⁷ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Opći spisi 1923*. Prijepis okružnice iz 1923.

²⁸ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

²⁹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

smrti, toliko se narod razveselio nakon vijesti da je istu noć u 11 sati navečer, preuzeo barjak vladara te zasjeo na Prijestolje novi vladar, Njegovo veličanstvo Karlo, na čijem događanju su bili prisutni državni ministri i vojnički dostojanstvenici. Zatim je pročitao vlastoručno vladarevo pismo „Mojim narodima“. Prisutni su to popratili trokratnim: *Živio Njegovo Veličanstvo c. k. Karlo!* te s podignuta tri prsta u znak vjernosti trokratnim: *Živio novi vladar!*

Pročitano je dopis o osnivanju *Udružne štedione općina na otoku* i pravila o njezinu Upravnom odboru, ali prijedlog nije prihvaćen. Sjednica je prekinuta u 10 sati radi mise.

2.5. Općinsko zastupstvo 1917. godine³⁰

Za 1917. obrađeni su podaci samo o jednoj izvanrednoj sjednici (4. travnja), na kojoj je ponovno odbijena ideja o osnivanju *Štedione udruženih općina na otoku Krku*.

Načelnik Harbić prepustio je vođenje sjednice zamjeniku Hodaniću jer se raspravljalo o njegovoj molbi u sporu gradnje volte (*Belveder*) na 2. katu. Anton Lovrić, zastupnik, i građevni poduzetnik Ivo Štefanić pregledali su voltu i zaključili da nije sporna. Josipu Trinajstiću odobrena je izgradnja volte na kući uz uvjet da se zid na *skalaha* ne zida i da voda ne pada na općinsko tlo i javnu ulicu. Ivanu Plišiću iz Paprati odobreno je da u *Dragićevi* poravna svoj *drmun* uz cijenu koju odredi Općina. Kod rješavanja molbe Antona Milovčića za gradnju balkona / volte nastala je *buka među zastupnicima* i sjednica je *zaključena u neredu*.

Sačuvan je i zapisnik / ugovor o javnoj dražbi za pašnjak Kostrij za razdoblje 1. travnja 1918. – 31. ožujka 1919. uz uskličnu cijenu od 797 K. Jamac je odgovoran *in solidum*. Iznos kaucije zakupnika zadržat će se za račun zakupnine. Zakupnina se plaća u dva *postecipatna obroka*, na kraju dva (vjerojatno šestomjesečna) razdoblja. Zabranjeno je pasti koze i svinje. Drvo Općina pridržava za sebe, a najmoprimac i jamac odgovorni su za prekršaje. Zakupnik je dužan održavati ogradu (*gromaču*) u stanju u kojem je prima, inače će je Općina popraviti na trošak zakupnika.

³⁰ DAR, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

Zakupnik pazi da nitko ne napaja živinu, prolazi i sl., što je dužan prijaviti Općini. Zabilježeno je kako je pašnjak dobio Ivan Mihalić za 1600,02 K.

2.6. O nekim događanjima tijekom Prvoga svjetskog rata na otoku Krku

Analizirani, šturi podaci o zbivanjima u općini Vrbnik tijekom Prvoga svjetskog rata pružaju tek djelomičnu sliku o upravnim zbivanjima i životu. Upućujemo na podatke koji se tiču obrade ratnih godina u općini Baška, no upravna struktura, poslovi, osobito pravni akti viših vlasti upućivani općinama i većina događaja pomažu zaključivanju o stanju u Vrbniku u to nemirno doba. U 1914. doznajemo o dragovoljnom prijavljivanju i mobilizaciji u vojsku, uvođenju sigurnosnih mjera (zamračenja, ograničenja pomorskog i dr. prometa), dodjeli novčanih potpora obiteljima mobiliziranih vojnika, mjerama protiv moguće pojave zaraznih bolesti (kolere). Tijekom 1915. o registraciji vojnih obveznika, mjerama pri ulasku susjedne Italije u rat, ograničenjima putovanja, nestašici i otkupu metala, osobito bakra, restrikcijama u trgovini vinom, jutom, konopljom, radu podružnice Crvenog križa, opskrbi udovica i ratne siročadi, obvezi obrađivanja zemlje, distribuciji hrane, utvrđivanju cijena i zaštiti potrošača, cijepljenju djece i odraslih, problemu zamjene mobiliziranih učitelja i sl. Tijekom 1916. pomaže se otočanima stradalima u potresu, uređuje se smještaj ratnih zarobljenika dovedenih na Krk, cenzurira pošta, rekvirira sijeno, nedostaje muška radna snaga itd. Tijekom 1917. mobiliziraju se mlađe osobe, ograničava opskrba hranom, austrijska vlast suzbija korištenje talijanskog jezika, rekviriraju se crkvena zvona, raste broj izbjeglica, zemlja se ne obrađuje zbog nedostatka radnika, povećava se broj poljskih krađa, vojnici sve teže dobivaju dopuste pa i kada ih traže za obradu zemlje, nestašica hrane i rad pučke kuhinje, uzimanje novčanih zajmova za prehranu stanovnika i dr. Konačno, 1918. šire se rekvizicije, prikuplja ratna pripomoć, prati političko raspoloženje vojnika koji dolaze s ratišta itd.³¹

³¹ BARTULOVIĆ – MAJER 2021, 71-97.

3. Talijanska okupacija otoka Krka i Vrbnika (1918. – 1921.)

Građa o sjednicama u zadnjoj godini Prvoga svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske 1918. nije pronađena. Uslijedilo je doba talijanske okupacije od 1918. do 1921. godine.

Kraljevina Italija u zahtjeve za ulazak u rat na strani Antante nije uvrstila otok Krk pa joj on nije obećan Londonskim ugovorom 26. travnja 1915. godine.³² No koncem rata, za raspada Austro-Ugarske, ona koristi položaj pobjednika i na temelju Ugovora o primirju 3. studenoga 1918. zaposjeda i područja koja joj nisu obećana, formalno kako bi uspostavila red i mir, ali i ostvarenja iredentističkih težnji.³³ Italija nije htjela priznati Državu SHS nastalu 29. listopada 1918. koja proglašava svoju vlast na teritorijima Austro-Ugarske naseljenim Južnim Slavenima jer tada ne bi mogla ostvariti svoju vlast nad prostorima koje je htjela za sebe.

U Krku je 31. listopada 1918. osnovan *Privremeni Kotarski odbor Narodnog vijeća SHS* (dalje: NV SHS) za otok čiji je predsjednik bio pop Antun Andrijić, tajnik pop Mate Polonijo, a član dr. Anton Antončić, ali s radom nastavljaju i ranija tijela vlasti kotara i općina. Talijanski vojni brod pristaje u Krku 13. studenoga 1918. uz protest kotarskog predstojnika Ernesta Karlavarisa i Antona Andrijića, 7. prosinca okupirana su općinska mjesta, a Vrbnik između 8. i 12. prosinca. Protivno međunarodnom pravu, vojska ometa rad vlasti, otpušta službenike koji ne surađuju, a tek 19. studenoga odobrili su nastavak rada stare uprave, što je propisao Ugovor o primirju. Zabranjeno je sastajanje i kretanje noću, izvan mjesta stanovanja i otoka, izvoz nekih poljoprivrednih i drugih proizvoda, uvoz robe iz Hrvatske, brodski promet bez dozvole, isticanje hrvatskih zastava i znakova, pjevanje na hrvatskom jeziku, proslava stvaranja Kraljevstva SHS, prepiska se vodi na talijanskom jeziku, uvode se propusnice i osobne karte, raspuštena je narodna straža NV-a i osnovan talijanski *Civilni komesarijat za otok Krk* pod vojnim nadzorom. Kotarska vlast preporučila je pažljiv odnos spram okupatora, ali došlo je do fizičkog sukoba u Puntu. Talijani su širili privid talijanstva i podrške hrvatskog puka. Otpor pruža i Crkva, svećenici odgojeni na

³² MATKOVIĆ 1998, 32; ENGELSFELD 1999, 239.

³³ STRČIĆ 1970, 9-10; BARTULOVIĆ 2004, 45-46.

glagoljaškim tradicijama i sami sudionici hrvatskoga narodnog pokreta na čelu s biskupom Antunom Mahnićem.³⁴

Mjesni odbor NV-a SHS Vrbnik spasio je novčana sredstva od oduzimanja. Zapovjednik Vrbnika, časnik Giovanni Stangarone uselio se u stan učitelja Rubinića, člana Mjesnog odbora NV-a SHS, a škola u Garici postaje vojarna. Talijani potiču sukobe između Garice i Vrbnika, nasilno preuzimaju podjelu živežnih namirnica, žele vratiti Općinsko zastupstvo i načelnika Josipa Harbića,³⁵ koje puk kao proaustrijske nije podržao, traže da brod *Vitezić* vije talijansku zastavu itd. Mjesni odbor NV-a SHS (Pavao Milovčić, Jakov Maričić, *pop* Jerko Gršković, Matej Oršić i Matko Rubinić) i Glavarstvo općine (J. Gršković, Ostrogović i Antun Harbić, *upravitelj* je prekršten na listu) 30. prosinca potpisuju protestnu spomenicu zapovjedniku otoka, dostavljenu kotarskom predstojniku. Građu je sačuvao Mate Polonijo, tajnik MO-a NV-a.³⁶

U svibnju 1919. francuski ministar Tardieu na mirovnoj konferenciji u Parizu predlaže da Rijeka postane država te da otok Krk bude njezin dio. Kraljevstvo SHS bilo je protiv toga. Talijani su odbili prijedlog o plebiscitu stanovnika države hoće li se priključiti Italiji, Kraljevstvu SHS ili ostati državni subjekt. Plebiscit bi na otoku završio na štetu Talijana.³⁷

Na otok Krk okomio se i Gabrielle D'Annunzio, preteča fašizma. Njegovi arditi su se, uz prešutni pristanak talijanske vojske, iskrcali 13. studenoga 1920., napali franjevce na Košljunu, oskvrnuli grobnicu Katarine Frankopan i spriječili staroslavensku glagoljsku misu na Božić 1920. godine. Nakon sukoba u Baški otočani su istjerali ardite, koji odlaze 9. siječnja 1921., ali ostaje redovna talijanska vojska. Pregovori između Italije i Kraljevstva SHS okončani su Rapallskim ugovorom 12. studenoga . godine. Ugovorom je Krk pripao Kraljevini SHS, ali su Talijani koji su u bivšim austrougarskim krajevima živjeli do primirja 1918., dobili pravo optirati za talijansko državljanstvo, ostati u

³⁴ STRČIĆ 1968, 10-16.

³⁵ O ovim zbivanjima nisu pronađeni podaci koje navodi Petar Strčić (1968).

³⁶ P. Strčić kao dan dolaska Talijana navodi 15. studenoga 1918. (STRČIĆ 1965, 105-117 i tamo navedena literatura i grada). T. Božić navodi da je Kotarski NV SHS osnovan 30. studenoga 1918., a talijanski *Consiglio Nazionale* u Krku formalno je priznao vlast NV-a (BOŽIĆ 2014).

³⁷ STRČIĆ 1970, 13-22.

Kraljevstvu SHS i koristiti talijanski jezik.³⁸ Okupacija je okončana 25. travnja 1921., a konzulat Italije u Krku je do svibnja 1921. primio 1123 zahtjeva za optiranjem. T. Božić piše da su agrarnom reformom hrvatski seljaci dobili pravo obrađivanja zemlje zemljoposjednika iz talijanskoga grada Krka, što nismo našli.³⁹

3.1. Općinski odbor 1919. godine

U građi iz 1919. obrađen je zapisnik javne dražbe/ugovor o zakupu općinskog pašnjaka Kostrij za 1919./1920. te po jedna sjednica Općinskog odbora i Mjesnoga školskog odbora. Općinsko zastupstvo nije radilo, ali je mjesne upravne poslove obavljao Općinski odbor s četiri savjetnika (Mate Hodanić, predsjednik, Anton Harbić, Petar Ostrogović, Ivan Parčić i Anton Petriš članovi), dok o osobi načelnika nema podataka, što ukazuje na to da raniji načelnik Josip Anton Harbić više nije bio na dužnosti.

3.1.1. Najam pašnjaka Kostrij za 1919./1920. godinu⁴⁰

U zapisniku javne dražbe od 7. travnja 1919. o najmu trave na pašnjaku Kostrij od 1. travnja 1919. do 31. ožujka 1920., tj. u obrascu ugovora učinjene su neke dopune u odnosu na prethodni. Najmoprimac je odgovoran za drva te mora prijaviti štetnike ili sam plaća globu. Rok plaćanja najamnine je dan isteka ugovora. Pravo iz ugovora ne može se ustupiti drugome *bez dozvole uprave*. Uvjeti obvezuju najmoprimca od trenutka potpisa, a Općinu kada ugovor odobri viša vlast. I ovaj ugovor sačuvan je u aktima iz 1924. godine.

3.1.2. Sjednica Općinskog odbora 4. lipnja 1919. godine⁴¹

Zapisničar je Petar Matanić, privremeni općinski tajnik. Prema okružnici talijanskog namjesnika regije Venezia Giulia i generalnog tajnika za civilne poslove da se svim činovnicima isplaćuje plaća i odštete, *krune pari lire, skuparinski dodatak od 40%*, zaključeno je kako su

³⁸ FIORENTIN 2001, 295-300.

³⁹ BOŽIĆ 2014.

⁴⁰ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Opći spisi 1924.*

⁴¹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica.*

rashodi veći od prihoda, postoji dug za gradski vodovod pa ured ne može isplaćivati *krune pari lire uz 40%*. Kao platežno sredstvo počinje se koristiti talijanska lira (dalje: L).

3.1.3. Sjednica Mjesnoga školskog vijeća 4. studenoga 1919. godine⁴²

Sjednicom je presjedao Mate Hodanić. I ovdje su prisutna 4 odbornika, a zapisnik je vodio Ivan Bogović, privremeni općinski tajnik jer mjesto općinskog tajnika nije bilo riješeno. Po nalogu Zemaljskog odbora u Poreču od 8. listopada 1919., a upućenom 25. listopada posredstvom civilnog komesara otoka Krka, o izboru nastavnika u dvorazrednoj mješovitoj pučkoj školi u Risiki-Papratima kao definitivni izbor izabrana je Dinka Kalisterna, rođ. Hrzić.

3.2. Općinski odbor 1920. godine

Općinski odbor nastavio je s radom tijekom 1920. kao tijelo uprave koje obavlja mjesne poslove Općine Vrbnik. Sačuvani su podaci o šest redovitih sjednica Odbora (2. siječnja, 22. ožujka, 27. ožujka, 5. svibnja, 16. lipnja i 2. listopada).

3.2.1. Sjednica Općinskog odbora 2. siječnja 1920. godine⁴³

Odbijena je molba općinskog tajnika Iva Bogovića za dodjelu *skuparinskog* doplatka za 1919. jer Općina nema prihoda, ali plaća mu je od 1. siječnja 1920. s 36 L povećana na 50 L jer vodi račune aprovizacije. Ivi Brusiću, općinskom poslužniku, povišena je plaća s 5 na 10 L.

3.2.2. Sjednica Općinskog odbora 22. ožujka 1920. godine⁴⁴

Civilni komesar otoka se *veoma uzrujava na nečistoću grada* te će, ako se to ne riješi, poslati osobu za nadzor na teret Općine. Zabranjeno je *prolijevanje čiste i nečiste vode po javnim ulicama i gradskim kutevima, osim na mjestima za to određenima. Svatko mora držati svoje kasale i dvorove čiste, tj. u najljepšem redu, uz prijetnju globe od 5 do 50 L.*

⁴² DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica.*

⁴³ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica.*

⁴⁴ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica.*

3.2.3. Sjednica Općinskog odbora 27. ožujka 1920. godine⁴⁵

Na traženje Zemaljskog odbora izabrani su novi članovi *Mjesne bratovštine* (Mate Hodanić, predsjednik, i članovi: Jakov Maračić, Petar Ostrogović i župnik Anton Petriš).

Molba Mihovila Velnića iz Baške Drage za kopanje kamena u *Kričevnu* za podizanje zida između parcele *Međ zgorelinu međ nožicu* i *Kričevna* odgođena je dok korisnik *Kričevna* ne plati travarinu. Petar Marijanić zatražio je 50 *klaftar* općinskog tla na *Bočini* za izgradnju kuće pa će Općina poslati dvije osobe koje će odrediti mjesto za izgradnju kako ne bi priječila cestu ako se ona izgradi tamo. Odobrena je molba Ive Toljanića da koristi općinsko zemljište za izradu *margara* za 1920., uz uvjet da ga bez odštete sruši kada mu više ne bude trebao.⁴⁶

Zaključeno je da bi naplata *travarine* dražbovane dok je službena valuta bila kruna u lirama prema trenutačnom propisu *narodu učinila velika šteta* pa će se zakupcima zapisnički utvrditi dužan iznos uz uvjet da plate onoliko koliko kruna bude vrijedila u novoj državi.

3.2.4. Najam pašnjaka Kostrij za 1920./1921. godine⁴⁷

Obrazac ugovora o najmu trave na pašnjaku Kostrij sačuvan je za dražbu od 5. travnja 1920. za razdoblje do 31. ožujka 1921. uz izmjenju, u odnosu spram prošlogodišnjeg ugovora, roka plaćanja najamnine koji je skraćen do 20. travnja 1920. godine.

3.2.5. Sjednica Općinskog odbora 5. svibnja 1920. godine⁴⁸

Odbor je utvrdio da Općina više godina nije *ubirala* namete i ne zna koliko će ih prikupiti, nije riješeno pitanje liječnika i tajnika pa se ne može donijeti proračun za 1920. godinu. Visina općinskog nameta bit će ista kao i prošle godine.

⁴⁵ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

⁴⁶ Odredba o zagrađivanju općinskog zemljišta stoljećima je stara i njome se štiti općinski, kolektivni interes svih općinara. Tako i Krčki/Vrbnički statut iz 1388. u *Glavi o zabranu (Kapitul' od zaroka*, str. 33-35 Statuta) određuje da svatko može ograditi najviše tri brava neobrađene zemlje, ali ne smije šumarak ili tor zagradi jer svatko to može razgraditi (BARTULOVIĆ 1997, 66).

⁴⁷ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Opći spisi 1924*.

⁴⁸ DARI, Vrbnik JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

Odobrena je molba općinskog tajnika Ivana Bogovića da mu se od travnja 1920. povisi plaća za vođenje računa aprovizacije s 50 na 80 L. Općinskom *poslužniku* Ivi Brusiću plaća aprovizacije povišena je s 10 na 20 L. Mariji Valković, čistačici škole, povišena je na 7 L mjesečno. Zbog *nereda* u gradu za *pometaća* je izabran Frane Sablić uz plaću od 25 L.

Nezadovoljan prihodom od zemljišta *Preko Križi* Odbor je predložio Općini Punat da pošalje svog savjetnika kako bi dogovorili: dan za procjenu priroda barem mjesec dana ranije, da plodovi idu na javnu dražbu, a *puste* čestice neka se *raskopaju ili razvale u komunadu*. Zatraženo je da se što prije plati dužni prihod za 1918. i 1919. godinu.

3.2.6. Sjednica Općinskog odbora 16. lipnja 1920. godine⁴⁹

Zapisnik sjednice pisan je na pisaćem stroju. U svrhu uštede na održavanju vodovoda zabranjeno je: svakodnevno napajanje *blaga* na *špinama* i *kablačama* na špinama u mjestu, *prati pralog i druge blatne stvari* na *Črišnjici*, da roditelji šalju po vodu djecu koja ne mogu *zavrnuti špinu*; opomenut će se djeca i roditelji da se djeca ne igraju na špinama, ne piju vodu iz njih te ne izlijevaju blatnu vodu u odvođe, sve uz globu od 5 do 50 L.

3.2.7. Sjednica Općinskog odbora 2. listopada 1920. godine⁵⁰

Zemaljski odbor u Poreču, otpisom od 26. kolovoza 1920., pozvao je na donošenje proračuna za 1921. godinu. Ne može se utvrditi koliko se poreza prikupilo od prošlih godina, nije riješeno pitanje liječnika i tajnika. Nameti će ostati u dosadašnjem iznosu: 78% na izravne poreze, 150% na trošarinu vina i mesa te 3,40 L po litri piva.

Zemaljski odbor je 14. kolovoza 1920. zatražio *prinos za mirovinski fond općinskih činovnika*. Odbor je zaključio da Pavao Milovčić, bivši tajnik, ne obavlja službu od 4. ožujka 1919. jer je u Kraljevstvu SHS i ne zna se hoće li se vratiti pa se prinos za njega neće uplatiti. Za općinskog poslužnika Ivu Brusića platit će se 40% koliko mu je *odlučena* plaća, a na upit od 3. rujna javljeno je da prima pripadajuću plaću. Kada Općina primi kamate

⁴⁹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut 2, *Zapisnici sjednica općinskog odbora*.

⁵⁰ DARI, Vrbnik JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

na uloženi iznos *Mjesne bratovštine* u Poreču, isplatit će mu preostalih 60%, ali ne u lirama niti u krunama.

Ivanu Dujmoviću odobren je popravak razrušene kuće jer se međaši tome nisu protivili, kao i Juri Sabliču te Josipu Dujmoviću, a Ivi Lukanoviću nije jer je počeo graditi prije dobivanja dozvole.

3.3. Općinski odbor 1921. godine

Do kraja talijanske okupacije obrađena je sjednica Općinskog odbora 2. travnja i davanje općinskih i bratovštinskih pašnjaka u zakup.

3.3.1. Sjednica Općinskog odbora 2. travnja 1921. godine⁵¹

Matu Hodanića zbog bolesti na mjestu predsjednika zamijenio je Anton Petriš, a zapisnik je vodio Ivica/Ivan Bogović, privremeni općinski tajnik/blagajnik.

Antonu Dijaniću, Ivinom, iz Vrbnika dozvoljeno je kopanje kamena na *Veloj Heni* za gradnju kuće uz uvjet da ne *pokvari put*. Franji Mataniću dana je suglasnost za traženje obrtnice radi krčmarenja. Mati Lucetiću odobrena je gradnja zgrade na vlastitom zemljištu *Varoš* nakon uviđaja 21. ožujka 1921. jer se nagodio s *mejašima* Josipom Brusićem, Marom Valković i Matijom Šulina, a s Petrom Grškovićem nije te se mora držati nacрта. Uviđajem se utvrdilo da izgradnja zgrade Ivana Mihičića na zemljištu *Bočina ne vrijeđa političke vidove* pa je odbor dao građevinsku dozvolu, kao i Ivanu Lukariću na njegovu zemljištu *Grohot*.

Molba poljskih stražara za *povišicom tarife* ocijenjena je kao *pretjerana*, očekuje se i promjena oblasti i valute te će se tarifa naknadno utvrditi i dati na odobrenje novim vlastima.

Uz nazočnost župnika Jakova Maračića, člana uprave mjesnih bratovština, odlučeno je provesti javnu dražbu za pašnjake općine i mjesnih bratovština. Općinski pašnjaci *Kostrij, Kutonjin, Šupeška* i *Podvrti* dražbovat će se 5. travnja uz prošlogodišnje uvjete i dobivenu cijenu kao *iskličnu*, bratovštinski pašnjaci *Kričevno, Vela i Mala kuka* 13. travnja, a *Hrusta* samo za ispašu ovaca i janjadi od 1. kolovoza do 31. prosinca

⁵¹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

1921. uz isključnu cijenu 700 L. Obrazac ugovora za pašnjak **Kostrij** sačuvan je i za dražbu od 5. travnja 1921. za razdoblje do 31. ožujka 1922., uz rok plaćanja najamnine do 25. travnja 1921. godine.⁵²

4. Uspostava vlasti Kraljevine SHS 1921. godine

Predstojnik odsjeka Zemaljske vlade u Zagrebu iz Crikvenice je uputio dopis općinskim poglavarstvima na Krku 22. travnja 1921. godine: *Povodom nekih glasina o navodno spremnom istupu fašista za sprečjenje primopredaje otoka Krka treba proglasiti da će civilni funkcioneri početi primopredaju 23. travnja. Pučanstvo treba pozvati da se kloni svih povoda za incidente te izbjegava izazove jer bi to zavuklo ispražnjenje Sušaka i Kastva. Svaka općina treba poslati po dva pouzdana, a mirna čovjeka u 11 sati do kotarske vlasti kako bi mogli biti glasonoše.*⁵³

4.1. Zapisnik sastavljen u općinskom uredu u Vrbniku

24. travnja 1921. godine⁵⁴

Primopredaja općinskih agenda i inventara nije obavljena jer je dosadašnjem načelniku (predsjedniku Odbora) Mati Hodaniću povjerena daljnja uprava Općine. *Konstatira se faktično stanje prvog dana uprave Kraljevine SHS u blagajni: upravne općine 2174,18 L, školske zaklade 1106,78 L, mjesne bratovštine 1942 L, javna dobročinstva 3867,52 L, stipendijalne zaklade Lukarić 7,14 L, aprovizacije s Trstom 18439,18 L i aprovizacije s Kotarskim poglavarstvom 6017,91 L. U zapisniku o primopredaji 12. ožujka 1919. nabrojane su vrijednosti u papirima koji su također pronađeni. Napraviti će se inventar pokušva u uredu.*

⁵² DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Općenito iz 1922.* Sačuvana je odluka Direkcije šumarskog odsjeka Ministarstva šuma i rudnika od 2. ožujka 1922. prema kojem je Šumarski odsjek *dokinuo* ugovor sklopljen u Krku 2. studenoga 1920. između upravitelja domenskih šuma u Gorici te Josipa Toića, Ivana Štefanića i Ivana Kirinčića iz Garice. Ugovor je sklopljen na tri godine, od 1. listopada 1920. uz godišnju zakupninu od 3002 L i jamčevinu od 300 L. Zakupnici su izvršili ugovor do 12. lipnja 1921. pa im se može vratiti samo dio zakupnine za preostala tri i pol mjeseca, 1175. L u dinarskoj protuvrijednosti i to prema tečaju na dan uplate, 3. studenoga 1920. godine. Nova vlast Kraljevine SHS vjerojatno je bila sumnjičava prema ugovorima sklopljenim u doba talijanske okupacije pa ih želi raskinuti i pristupiti sklapanju novih ugovora.

⁵³ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Normativni spisi.*

⁵⁴ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica.*

4.2. Izvanredna sjednica Općinskog odbora 27. svibnja 1921. godine⁵⁵

Nazočni su Mate Hodanić, predsjednik Odbora, i odbornici Petar Ostrogović, Ivan Parčić i Anton Petris. Ivan Bogović, općinski tajnik, bio je zapisničar (*perovođa*).

Imenovan je *Odbor za reguliranje i nadzor ustanovljenih cijena živežnih namirnica*: Božo Volarić, predsjednik trgovačkog društva u Vrbniku (zamjenik Josip Harbić), Ivan Mihovilić, mesar u Vrbniku (Ivan Oršić), Anton Mahulja, krčmar (Anton Stašić), Anton Mihovilović, pekar; za struku *producenata*: Ivan Lukarić (Ivan Volarić); za struku potrošača Makso Prosen, učitelj (Ivan Bogović, općinski tajnik) i Jakov Maračić, župnik (Fran Presel).

Tako je počela s radom nova / stara mjesna vlast u općini Vrbnik koja je radila do izbora novog Općinskog zastupstva 15. rujna 1921. godine.

5. Pravni akti o statusu ratnih dobrovoljaca i agrarnoj reformi 1919. – 1920. godine

U arhivskoj građi pronađeni su opći pravni akti Kraljevstva SHS doneseni za talijanske okupacije, možda su dostavljeni nakon uspostave nove vlasti kako bi se postupalo u skladu s njima jer nema podataka jesu li se primjenjivali tijekom okupacije. Oni normiraju status ratnih dobrovoljaca vojske Kraljevine Srbije, a tu je bilo i hrvatskih iseljenika iz Sjeverne i Južne Amerike te austrougarskih zarobljenika s ruske bojišnice. Oni su stekli prava u novoj državi, osobito pri stjecanju državljanstva, dobivanju novčane pomoći i zemlje u agrarnoj reformi.

5.1. Naredba Ministarstva za socijalnu politiku od 3. studenoga 1919. godine⁵⁶

Ministarstvo za socijalnu politiku izvijestilo je Povjereništvo u Zagrebu da je Vlada donijela *Uredbu o dobrovoljcima* te se *dobrovoljcem* smatra *svaki državljanin Kraljevstva SHS koji je kao redov ili podoficir dobrovoljno stupio u srpsku vojsku i to zaključno do 18. studenog 1918., te u njoj ostao do demobilizacije, ili iz nje bio otpušten redovnim putem kao nesposoban*. Status nema osoba koja je *svojevoljno izašla iz vojske, bilo kada*

⁵⁵ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Knjiga zapisnika općinskih sjednica*.

⁵⁶ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Normativni spisi*.

i bilo gdje. Oni imaju pravo na novčanu pomoć uz upit je li bolje, prema lokalnim prilikama, kupiti namirnice pa njih dati kao pomoć.

Ministarstvo unutarnjih poslova ističe da *dobrovoljci* prema Uredbi o stjecanju i gubitku državljanstva moraju optirati za državljanstvo Kraljevstva SHS ako su 1917. bili u vojsci i položili prisegu, što predviđa mirovni ugovor s Austrijom od 10. rujna 1919. godine.⁵⁷

5.2. Obavijest bana Hrvatske i Slavonije od

13. studenoga 1919. godine⁵⁸

Ban Paleček javlja da se iz vojske otpušta sve više *jugoslavenskih dobrovoljaca*. Velik broj njih *bijeda je istjerala iz domovine* te su posao potražili najviše u Americi i teško ušteđenom zaradom *uzdržavali svoje ukučane*. Ti *junaci nisu žalili prilikom napuštanja svoje sigurne egzistencije, nisu se ustručavali nad teškim radom, jer su bili svjesni da se bore za slobodu i ujedinjenje svog naroda*. Sada, kada je cilj njihove borbe ostvaren, *vraćaju se mnogi iz vojske bez ikakvih sredstava, bez kuće i kućišta, ne znajući kako će preko zime prehraniti sebe i svoju obitelj*. *Nedvojbena je dužnost države i društva da se poskrbi za te junake, pa je stoga u tom pogledu već u tijeku široko zamišljene akcije pomoći*. Kako bi se ipak pružila pomoć što hitnije, barem onima koji traže zaposlenje, *ban je odredio da se kod svih državnih i javnih radnih mjesta, u svim strukama, jugoslavenskim dobrovoljcima koji imaju neophodnu opremu i znanje, da prednost pred svim drugim kandidatima*.

5.3. Agrarna reforma od 5. siječnja 1920. godine⁵⁹

Ministarstvo za agrarnu reformu dopisom od 31. prosinca 1919. traži da se u svrhu jednoobraznosti u postupanju s dobrovoljcima, osobito onima s Dobrudže koji nisu prešli na Solunski front, a traže dodjelu zemlje u privremeni zakup, traži dokaz da nisu *samovlasno ostali u Rusiji* već primorani bolešću ili drugim razlogom za koji nisu odgovorni. Ako nemaju dokaz od bolnice ili slične ustanove, imaju rok od dva mjeseca da ga pribave od Vojnog ministarstva, tj. *komandi*. U protivnom smatrat će se kako su *samovoljnim nastojanjem u Rusiji odustali od daljnjeg vršenja*

⁵⁷ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Normativni spisi*.

⁵⁸ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Normativni spisi*.

⁵⁹ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Normativni spisi*.

dobrovoljno primljene vojne dužnosti i time se odrekli i privilegija obećanih dobrovoljcima. S njihovim obiteljima treba postupiti drukčije. Kako je neizvjesno imaju li prema prava na zemlju ili ne, dat će im se tri hektara uz deponiranje zakupnine. Ako u roku od dva mjeseca podnesu dokaz da su dobrovoljci, zakupnina im se vraća. U protivnom gube status privilegirane klase dobrovoljaca i imaju se mjeriti općim mjerilom principa i propisa agrarne reforme pri davanju zemlje u privremeni zakup. Ako su obitelji siromašne i ne mogu deponirati zakupninu mogu se kreditirati, ali najviše do isteka zakupnog ugovora.

Ministarstvo za agrarnu reformu u Beogradu dopisom od 31. prosinca 1919. javilo je povjereniku za izvršenje prethodnih odredaba za pripremu agrarne reforme kako se pripadnici dobrovoljačke *Sokolske legije* koja je oslobađala Međimurja od Mađara ne mogu izjednačiti u pravu na zemlju i pomoć od države s drugim jugoslavenskim dobrovoljcima. No, s obzirom na požrtvovnost i rad pripadnika te legije, pri dijeljenju zemlje, bilo u privremeni zakup ili za naseljavanje, treba im dati prednost pred drugim moliteljima ako ispunjavaju iste uvjete i ako dokažu da su bili pripadnici legije te su redovito otpušteni. (Ovo je bilo na štetu Hrvata koji su činili ogromnu većinu te postrojbe jer su radili samostalno, štiteći hrvatske interese, a ne pod zapovjedništvom srpske vojske, op. a.) Kotar Krk je 27. listopada 1921. općinama javio da je otok rješenjem ministra za agrarnu reformu u nadležnosti povjerenstva u Splitu.⁶⁰

6. Zaključak

Povijest uprave Općine Vrbnik nastavak je istraživanja povijesti jedinica mjesne uprave na otoku Krku obradom građe u Državnom arhivu u Rijeci koje se provodi sa studentima integriranog studija prava i stručnog studija javne uprave na Sveučilištu u Rijeci, Pravnom fakultetu. Pri utvrđivanju okvira istraživanja, ovisno o očuvanosti i brojnosti gradiva, određuje se razdoblje istraživanja, ovdje od konstituiranja novog Općinskog zastupstva od 1913. do 1929. godine. Rad koji se objavljuje, zbog ograničenja opsega, donosi rezultate istraživanja do svibnja 1921., tj. prestanka talijanske okupacije Vrbnika.

⁶⁰ DARI, Vrbnik, JU 38, kut. 3, *Normativni spisi*.

Vrbnik (foto: Denis Lešić)

Uvod opisuje upravu Kotara Krk i Općine Vrbnik prema austrijskim propisima kako bi se dobio uvid u rad mjesne samouprave. Analiza se temelji na istraživanju zapisnika sjednica Općinskog zastupstva i kronološkoj prezentaciji. Utvrđeno je tko su bili zastupnici, savjetnici u Odboru i načelnik, struktura općinskih odbora i njihovi članovi. Doznaje se o višegodišnjoj potrazi za stručnim tajnikom-blagajnikom, pojedinim zaposlenicima (školski poslužitelj, redar, učitelj i dr.). Važno pitanje mjesne samouprave bile su financije, tj. proračun čiji se prihod ostvarivao npr. davanjem općinskih pašnjaka u zakup, ali se zbog manjka pokrивao općinskim nametom, potrošarinama i pristojbama. Postojala je i radna obveza općinara, npr. popravka putova. Općina je izgradila vodovod uz veliko financijsko opterećenje, morala je rješavati pitanje školskih zgrada i smještaja župnika. Rješavala je pitanje otkupa čestica općinskog zemljišta za općinare, kojima je uglavnom izlazila ususret. Od općih pravnih akata obrađen je *Redarstveni pravilnik* koji daje sliku života, ograničenja i zabrana u pitanjima koja su i danas zanimljiva (čistoća mjesta, ponašanje na javnome mjestu, rad ugostiteljskih objekata, noćna buka i sl.).

O radu Općine tijekom Prvoga svjetskog rata ima malo podataka, osim javnih dražbi i ugovora o zakupu općinskih pašnjaka, pa se za bolji uvid o ratnim problemima upućuje na ranije objavljeni rad o Općini Baška. Razdoblje talijanske okupacije je istraženo kroz neke zapisnike Općinskog odbora koji svojim šturim sadržajem daju sliku vremena sve do uspostave vlasti Kraljevstva SHS 24. svibnja 1921. te nekim općim aktima nove države u arhivskoj građi.

IZVORI I LITERATURA

Arhivski izvori:

Državni arhiv u Rijeci (DARI): *Fond Općina Baška*, JU 19, kutija 189.

Državni arhiv u Rijeci (DARI): *Inventar Općine Vrbnik*, JU 38, kutija 2: *Zapisnici sjednica Općinskog odbora*, kutija 3: *Knjiga zapisnika općinskih sjednica, Normativni spisi, Opći spisi 1922., 1923., 1924.*

Literatura:

BARTULOVIĆ, Željko, *Neka pitanja stvarnih i obveznih prava: Vinodolski zakon (1288.), Krčki i Senjski statut (1388.) s uvodnim razmatranjem o povijesti otoka Krka, Vinodola i Senja od antike do konca XV. stoljeća*, Rijeka: Ogranak Matice hrvatske Rijeka (Niz Povijestni radovi 2), 1997.

BARTULOVIĆ, Željko, *Sušak 1919. – 1947. Državnopravni razvoj grada*, Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Državni arhiv u Rijeci (Posebno izdanje Državnog arhiva u Rijeci, sv. 16), Adamić, 2004.

BARTULOVIĆ, Željko, *Povijest hrvatskog prava i države*, (kompendij), Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2008.

BARTULOVIĆ, Željko – MAJER, Sonja, *Općina Baška tijekom Prvoga svjetskog rata (1914. – 1918.)*, *Krčki zbornik 76 (2021)*: 221-254.

BARTULOVIĆ, Željko – RANĐELOVIĆ, Nebojša, *Osnovi ustavne istorije jugoslovenskih naroda*, Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, 2012.

BEUC, Ivan, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Pravnopovijesne studije*, Zagreb: Pravni fakultet Zagreb i Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1985.

BOŽIĆ, Tvrtko, *Hrvatsko-talijanski odnosi na otoku Krku u međuratnom razdoblju (1918–1941)*, u: *Hrvati i manjine u Hrvatskoj: moderni identiteti. Četvrti hrvatski simpozij o nastavi povijesti*, ur. Marijana MARINOVIĆ, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2014., 163-178.

BRAJKOVIĆ, Antun, *Institucije državne vlasti u Istri (1848-1918)*, *Arhivski vjesnik XXXIV-XXXV* (1992) 35-36: 65-88.

ENGELSFELD, Neda, *Povijest hrvatske države i prava*, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Udžbenici Pravnog fakulteta u Zagrebu – *Manualia Facultatis iuridicae Zagrabiensis*), 1999.

FIORENTIN, Anna Maria, *Krk – splendidissima civitas Curictarum*, III. dopunjeno, prvo hrvatsko izdanje; prijevod s talijanskoga Franjo Matejčić, Rijeka: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik*, sv. 44. Posebno izdanje, sv. 38.) i Izdavačka kuća Adamić – Rijeka, 2001.

MATKOVIĆ, Hrvoje, *Povijest Jugoslavije (1918-1991). Hrvatski pogled*, Zagreb: Naklada Pavičić, 1998.

SERŠIĆ-KRALA, Miljenko – BARTULOVIĆ, Željko, *Upravna povijest Općine Baška od 1918. do 1929.*, u: *Zbornik Antona Bozanića. Papers in honour of Anton Bozanić*. Uredio / Edited by Tomislav Galović, Krk: Povijesno društvo otoka Krka (*Krčki zbornik Povijesnog društva otoka Krka. Posebno izdanje*, sv. 66.), 2023., 441-488.

STRČIĆ, Petar, *Protestna spomenica Vrbničana talijanskom komandantu okupacionih snaga na otoku Krku godine 1918.*, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu X/1964-1965* (1965): 105-117.

STRČIĆ, Petar, *Otok Krk 1918. Građa o narodnim vijećima SHS i talijanskoj okupaciji 1918. godine*, Rijeka: Historijski arhiv Rijeka (Posebna izdanja Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. 1), 1968.

STRČIĆ, Petar, *Građa o talijanskoj okupaciji otoka Krka (od kraja 1918. do polovine 1919. god.)*, Rijeka: Historijski arhiv Rijeka (Posebna izdanja Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. 3), 1970.

Sanja TODORVIĆ – Željko BARTULOVIĆ

History of the Administration of the Municipality of Vrbnik (1913–1921)

Summary

This paper analyzes the administrative organization of the Municipality of Vrbnik through an examination of archival materials preserved in the State Archives in Rijeka. The chronological framework of the research is defined by the year 1913, immediately prior to the outbreak of the First World War, as the starting point, and by the end of the Italian occupation in 1921 as the concluding point. The structure of the governing bodies is examined, as well as specific issues discussed and decided upon by the Municipal Assembly and the Committee, and the identified individuals who were members of these bodies. General legal acts preserved in the archival records from this period are also analyzed.

Keywords: Vrbnik, administration, municipality, 1913–1921.